

EU–török vámunió: működik-e a „török modell”?

SZIGETVÁRI TAMÁS

*Az Európai Unió és Törökország közötti vámunió szoros, de instabil kapcsolatot jelent a két fél között, amely a döntéshozatal aszimmetriájára épül. Bár a vámuniónak kétségtől pozitív hatása volt a török gazdaságra, az EU kereskedelempolitikájának aktuális folyamatai megkérdőjelezik a jelen formában történő fenntarthatóságát. A török csatlakozási tárgyalások megakadása felveti a lehetséges alternatívák kérdését. A cikk az EU–török vámunió előnyeit és problémáit elemzi, és a török modell alkalmazhatóságának kérdését vizsgálja más EU-n kívüli szomszédos államok esetében. Bár a vámuniónak számos előnye van a szabadkereskedelmi megállapodásokhoz képest, az EU kereskedelempolitikájának egyoldalú adaptálása kockázatos elköteleződést jelenthet. A török modell és az EU–török kapcsolatok jövője azonban messze túlmutat a kétoldalú kapcsolatokon.**

Journal of Economic Literature (JEL) kód: F15, F59

Bevezetés

A Törökország és az európai integráció közötti kapcsolat immár több mint öt évtizedre tekinthet vissza, de a törökök még messze vannak a remélt út végétől. Az 1995-ben aláírt vámuniós megállapodás ugyan páratlanul szorosra fonta a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatokat, de – természeténél fogva – csak átmeneti állapotot jelenthet. A folytatás ennek ellenére továbbra is bizonytalan, az egy évtizede folyó csatlakozási tárgyalások megakadtak, a török csatlakozás kérdése pedig nyitott.

A cikk a vámunió következtében felmerülő problémákat és a lehetséges megoldásokat, alternatívákat igyekszik megvilágítani, továbbá megvizsgálja, hogy a „török modell” minta lehet-e más országok számára az EU déli és keleti szomszédságából.

Az EU–török vámunió jellemzői, hatása és a kihívások

Szigetvári Tamás, a PPKE egyetemi docense és az MTA KRTK Világgazdasági Intézet tudományos főmunkatársa. E-mail cím: szigetvari.tamas@btk.ppke.hu

* A cikk a 2013. november 14-én a Bruges-ben, a College of Europe által rendezett „Mapping the EU’s Wider Neighbourhood Relations” konferenciáján elhangzott előadás írásos anyagának magyar változata.

Az Európai Gazdasági Közösség 1963-ban írt alá társulási megállapodást Törökországgal (Ankarai megállapodás). A két évvel korábban Görögországgal aláírt megállapodáshoz hasonlóan az Ankarai megállapodás is – fokozatos liberalizációs folyamatot követően – a vámuniót tűzte ki végcélként, de a tőke és a munkaerő szabad mozgása is elérendő célként szerepelt, ami gyakorlatilag az EGK-hoz történő későbbi csatlakozás lehetőségét is nyitva hagyta Törökország előtt. Az 1970-ben aláírt kiegészítő protokoll a megvalósítási időszakot 22 évben rögzítette. Török részről a társulási megállapodást jobbra politikai indokok motiválták (a fő rivális Görögország törekvéseinek ellensúlyozása), és kevésbé a gazdasági szükségszerűség. Ez a megvalósítás során hamar nyilvánvalóvá vált, az importhelyettesítő iparosítási stratégiában elkötelezett Törökország erős protekcionista intézkedésekkel védte belső piacát, ezek fenntartása elemi érdeke volt. 1978-ban a törökök felfüggesztették a további vámcsökkentéseket, és az egyezmény felülvizsgálatát kezdeményezték. Az 1980-as katonai puccs azonban rövid időre a kétoldalú kapcsolatok teljes befagyasztását eredményezte (Yeşilada, 2013, 10. o.).

A nyolcvanas évektől – Turgut Özal miniszterelnöksége alatt – Törökország radikális gazdasági liberalizációba kezdett. A korábbi importhelyettesítő stratégia helyett a versenyképes exportszektorokra helyezte a gazdaságpolitika a hangsúlyt, ami már valóban prioritássá tette az európai piacokhoz történő hozzáférést. A három mediterrán ország, Görögország, Spanyolország és Portugália csatlakozása az Európai Közösséghez tovább rontotta a törökök pozícióját, így a politikai feszültség enyhülésével 1987-ben benyújtották tagfelvételi kérelmüket. Az EK azonban – az integráció éppen zajló mélyülési folyamata és a török gazdaság felkészületlensége miatt – nem tartotta teljesíthetőnek a kérést. A gazdasági kapcsolatok szorosabbra fűzése így a társulási megállapodásban lefektetett vámuniós folyamat végigvitelével valósulhatott meg.

Az EU–török vámunió sajátosságai

A Törökországnak ajánlott vámunió valójában az integráció különleges formáját jelenti. Jóllehet a görög, a máltai és a ciprusi társulási megállapodás is a vámuniót tűzte ki végcélként, ezen országoknál a megvalósulás egybeesett az országok teljes jogú taggá válásával. Más csatlakozó országok esetében az EU szabadkereskedelmi megállapodásokat (FTA) kötött a csatlakozást megelőzően, de a szomszédságpolitikát is hasonló megállapodások jellemzik.

Ahogy *Krugman és Obstfeld* [2000] állítja, „a különbség egy szabadkereskedelmi övezet és egy vámunió között röviden az, hogy míg az előbbi politikailag könnyen megvalósítható, adminisztratív szinten bonyolult, addig az utóbbi épp az ellenkezője” (*Krugman–Obstfeld*, 242. o.). Egy szabadkereskedelmi megállapodást sokkal könnyebb tető alá hozni, de a szükséges eredetigazolások miatt nagy az adminisztrációs többletterhelés, ami a kereskedelemnek is akadályává válhat. A vámunió létrehozása ezzel szemben sokkal nehezebb, hiszen minden egyes importvám esetében meg kell egyezni a harmadik országok áruira kivetett vámtarifa mértékéről. A megállapodást követően viszont a kétoldalú kereskedelem jóval egyszerűbbé válik.

Az EU és Törökország közötti vámuniós megállapodás 1996. január 1-jén lépett hatályba. A megállapodás a kétoldalú kereskedelem 90 százalékát lefedte, néhány szektor, így a mezőgazdaság, illetve a szén- és acélipari termékek esetében speciális kétoldalú megállapodást kötöttek. A vámunió keretében Törökország egyoldalúan átvette az EU közös külső vámtarifáit (CET), illetve vállalta a kereskedelempolitikai intézkedések harmonizálását, valamint a versenypolitika, a szellemi tulajdonjogok védelmének és a technikai sztenderdeknek a közelítését az EU-szabályozáshoz (*Togan*, 2012).

A vámunió a török átlagos vámszint jelentős csökkenését eredményezte. Az ipari termékek (illetve a feldolgozott mezőgazdasági termékek egy részének) átlagos vámszintje az EU- és az EFTA-országok esetében az 1995-ös 9 százalékról nullára csökkent, míg a harmadik országokkal szembeni átlagos tarifa esetében 14,28 százalékról 5,8 százalékra mérséklődött. Számos élelmiszer esetében ugyanakkor a vámtarifa jelentősen emelkedett (*Világbank*, 2014, 19. o.).

Mivel az EU már 1971-ben eltörölte a legtöbb török ipari termék esetében a vámokat, így a vámunió által megkövetelt vámcsökkentések, valamint a szükséges jogharmonizáció költségeit javarészt Törökország viselte. Ráadásul a vámuniós megállapodás értelmében a törököknek folyamatosan alkalmazkodniuk kell az EU kereskedelempolitikai változásaihoz, így a harmadik országokkal szemben alkalmazott vámcsökkentésekhez (vagy akár szabadkereskedelmi megállapodásokhoz) anélkül, hogy ezekbe a döntésekbe érdemi beleszólásuk lenne.

Az, hogy Törökország a költségek és a döntéshozatali aszimmetria ellenére vállalta a vámuniós megállapodást, mutatja, hogy a törökök számára az európai integráció nem

annyira gazdasági, sokkal inkább identitási kérdés volt. A modern Törökország – 1923-as létrejötte óta – egyértelműen a modernizáció európai útját választotta. A végrehajtott fundamentális reformok (latin betűk átvétele, európai jogrendszer adaptálása, radikális szekularizáció) mind az európai nemzetekhez tartozás vágyát igazolták. Ahogy Abdullah Cevdet, a modern Törökországot létrehozó Kemal Atatürk gondolkodását leginkább meghatározó török értelmiségi írta: „csak egy civilizáció létezik, és ez az európai civilizáció. Ezt kell átvennünk rózsáival és töviseivel együtt”. (Idézi: Lewis, 1965, 231. o.)

A törökök döntése elidegenítette őket a környező muszlim világtól, amely az iszlám árulóiként tekintett rájuk, ugyanakkor az „európai család” nem fogadta be őket egyértelműen. Leginkább az USA stratégiai érdekei segítették a törököket abban, hogy az európai/euroatlanti intézményrendszer részévé váljanak: részesültek a Marshall-segélyben, amelynek köszönhetően később az OECD-nek is tagjaivá váltak, NATO-tagok lettek, és EGK-társulásukat is erőteljesen támogatta az amerikai kormányzat (Eralp, 2009, 151. o.).

Az európai attitűd a törököket illetően ugyanakkor nem volt egyértelmű, különösen a görögök EK-csatlakozását követően. A csatlakozási kérelem visszautasítása 1987-ben még érthető volt a törökök számára, hiszen az EK éppen a mélyülési folyamat kezdetén állt. A vámunió elfogadását ugyanakkor a törökök a csatlakozás érdekében vállalt áldozatnak tekintették. Óriási csalódást jelentett, amikor 1997-ben Törökország kimaradt az EU által tagjelöltnek tekintett országok csoportjából: a vámuniós áldozat ezek szerint hiábavaló volt (Faucompret–Konings, 2008, 37. o.).

A vámunió hatása Törökországra

A vámuniónak – a létrehozását kísérő csalódások ellenére – valójában jelentős pozitív hatása volt a török gazdaságra. A török külkereskedelem az 1995. évi 57 milliárd dollárról 2008-ra 334 milliárd dollárra nőtt (Turkstat). Az EU-ba irányuló export különösen a 2001-es válságot követően nőtt meg, amikor a líra leértékelődése és a hazai kereslet csökkenése a termelőket az exportpiacokra terelte (İzmen–Yılmaz, 2009, 177. o.). A török export értéke 2002 és 2007 között megháromszorozódott, ami így a gyors gazdasági növekedés egyik húzóerejévé vált. Az átlagos gazdasági növekedés 6 százalék fölött volt 2002 és 2007 között, és a 2008-as válságot követően is vissza tudott térni erre a szintre (Hakura, 2013). A krónikusan magas infláció, amely évtizedekig a

gazdasági egyensúlytalanság egyik fő jele volt, egy számjegyre csökkent. A stabil makrogazdasági környezet és a közeledés az európai integrációhoz vonzóvá tette Törökországot a külföldi befektetők számára is, a beáramló FDI az évi 1-2 milliárd dolláros szintről 10-20 milliárdra nőtt, és jelentős részben az exportorientált feldolgozóipari szektorokba áramlott (*Taymaz–Voyvoda, 2009*). A kereskedelempolitika és a versenypolitika átalakításával a vámunió az egyik katalizátorává vált a török gazdaság európai és globális integrációjának (*Togan, 2012*).

A vámunió megítélése ugyanakkor mégsem egyértelműen pozitív. Míg egyes szektorokban (textilipar, acélipar, gépjárműgyártás) nőtt Törökország versenyképessége, addig más, főként magas technológiai igényű szektorokban romlott az exportképesség *Akkemik* [2011] szerint. Még inkább megkérdőjelezi a vámunió fenntarthatóságát a bilaterális szabadkereskedelmi megállapodások növekvő jelentősége az Európai Unió kereskedelempolitikájában (*Woolcock, 2007, 2. o.*). Zafer Çağlayan török gazdasági miniszter kijelentette: „amennyiben a jelenlegi helyzet folytatódik, újra kell értékelnünk az EU-val kötött vámuniós megállapodást, mivel az már ellentétes Törökország érdekeivel” (*Today's Zaman, 2013*). Máshol még egyértelműbben nyilatkozott: „a vámunió a szemétbe való, kössünk mi is szabadkereskedelmi megállapodást az EU-val” (*Ozerkan, 2013*).

Problémák a vámunióval

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy milyen problémák merülnek fel a vámunióval kapcsolatban. A vámuniós megállapodás kétségkívül egyedülálló a maga nemében, hiszen egyetlen más ország sem lépett vámunióba az EU-val a tényleges csatlakozását megelőzően.¹ A vámunióval Törökország jelentősen csökkentette szuverenitását saját kereskedelempolitikájának alakításában, hiszen anélkül kell adaptálnia az EU harmadik országokkal kötött kereskedelmi megállapodásait, hogy tényleges befolyása lenne a döntéshozatalra. Bár az Európai Gazdasági Térségben (EGT) részt vevő EFTA-országok (Norvégia, Izland, Lichtenstein) szintén korlátozták gazdasági szuverenitásukat azért, hogy részesei lehessenek az egységes piacnak, a tagsági perspektíva alapvető különbséget jelent: míg az EFTA-országoknál az EU-n

¹ Andorra és San Marino szintén vámuniós megállapodást kötött az EU-val, azonban az ő helyzetük alapvetően eltér Törökországtól. Lásd: Európai Bizottság [2013b].

kívül maradás főleg saját politikai döntésük eredménye, addig a törökök esetében nem ez a helyzet.

A vámunió létrejötte óta az EU számos szabadkereskedelmi megállapodást írt alá harmadik országokkal. A vámuniós megállapodás értelmében az EU-val szabadkereskedelmi megállapodást aláíró országok előtt automatikusan megnyílik a török piacra jutás lehetősége is. A török exportot azonban nem érintik ezek a megállapodások, mivel a szabadkereskedelmi megállapodások csak az EU-s termékekre vonatkoznak. A reciprocitásnak ez a hiánya hátrányos helyzetbe hozza a török exportöröket, és hatására kereskedelemelterelés is felléphet. Az eredetigazolás bevezetése az EU–török kereskedelembe viszont a vámunió előnyeit veszélyeztetné (Világbank, 2014, 25. o.). A megállapodások emellett az uniós piacon élvezett korábbi török előnyöket is csökkentik.

Amíg az EU kisebb és főként gyengébb gazdaságokkal kötött szabadkereskedelmi megállapodásokat (mint a dél-mediterrán vagy a nyugat-balkáni országok), addig a Törökországot érintő negatív hatás elhanyagolható volt, illetve a törökök hasonló feltételekkel tudtak maguk is szabadkereskedelmi megállapodást kötni ezekkel az országokkal. Az EU azonban egyre nagyobb számban kezdett tárgyalásokat, és végül kötött megállapodást más, fejlettebb államokkal is, mint: Mexikó (2000), Dél-Afrika (2000), Chile (2003), Dél-Korea (2011) vagy Kanada (2014). A törökök szempontjából különösen kedvezőtlenek azok a szabadkereskedelmi megállapodások, amelyeket a török export számára az európai és a világpiacon is konkurenciát jelentő országokkal kötöttek (például: Mexikó, Dél-Korea).² Ezek az országok ráadásul nem feltétlenül kívánnak szabadkereskedelmi megállapodást kötni Törökországgal. Erre nem is kötelezi őket semmi, vagy legalábbis a törökök nem feltétlenül tudnak hasonló feltételeket kikényszeríteni az egyezményekben, mint az EU (*Togan*, 2012, 21. o.)

A 2013-ban az EU és az USA között megkezdődött szabadkereskedelmi tárgyalások (az ún. TTIP-egyezmény) még inkább veszélyeztetik a török érdekeket. A becslések szerint Törökország lenne a legnagyobb vesztese a jelenlegi feltételek mellett megkötendő TTIP-megállapodásnak (*Felbermayr et al.*, 2013). A Világbank számításai szerint a Törökország bevonása nélkül aláírt megállapodás 120-160 millió dolláros jóléti

² Törökország például protekcionista intézkedéseket vezetett be a mexikói autóimporttal szemben. Lásd: Világbank [2014], 25. o.

veszteséget jelentene Törökországnak, míg egy párhuzamosan megkötött USA–török szabadkereskedelmi megállapodás 130 millió dollár jóléti többletet jelentene (Világbank, 2014, 27. o.). Érdekes ugyanakkor, hogy sem az Európai Bizottság TTIP-ről készült hatástanulmánya, sem az Európai Bizottság felkérésére készült CEPR-tanulmány nem említi a Törökországot vagy a vámuniót érintő hatásokat (Európai Bizottság 2013a; *François et al.*, 2013).

Hogy lenne javítható a vámunió?

Az aszimmetriák hatásainak csökkentésére rövid távon a legjobb megoldás a közös EU–török képviselet lenne a szabadkereskedelmi tárgyaláson. Ez biztosíthatná a közös kereskedelempolitika integritását, és segítené kiküszöbölni az esetleges jövőbeli kereskedelemtorzító hatásokat (Világbank, 2014, 28. o.). A második legjobb megoldás török részről az lenne, ha az EU Törökország nevében is tárgyalná és kötné meg a megállapodásokat, hiszen erősebb kereskedelmi pozíciójának köszönhetően kedvezőbb megállapodást tud kötni, még ha ez nem is kimondottan veszi figyelembe a speciális török érdekeket.

Bár Törökország bevonása a tárgyalásokba kétségtől pozitív hatással járna a kétoldalú EU–török kapcsolatokra, ez egyelőre csak halvány ígért.³ Törökország jelenleg tehát nem tehet mást, mint hogy az EU-t követve tárgyal és ír alá kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodásokat az érintett harmadik országokkal. 2014 végén Törökországnak 17 szabadkereskedelmi megállapodása volt életben (az EFTA-államokkal, a nyugat-balkán országaival, hét dél-mediterrán állammal, valamint Grúziával, Dél-Koreával és Mauritiuszal), míg 13 további országgal kezdeményezte a szabadkereskedelmi tárgyalások megkezdését (például: Mexikóval, Dél-Afrikával, Kanadával, valamint az USA-val, Indiával és Japánnal is) (*forrás: Török Gazdasági Minisztérium*).

Jóllehet az EU által az utóbbi időben megkötött szabadkereskedelmi egyezményekben szerepel egy „török klauzula”, amelyben az érintett harmadik ország jelzi a szándékát, hogy Törökországgal is megkezdje a szabadkereskedelmi tárgyalásokat, a jelenlegi formájában ennek azonban nincsen kényszerítő ereje (Világbank, 2014, 29. o.).

³ Herman van Rompuy, az Európai Tanács elnöke 2013. májusi látogatásán jelentette ki a TTIP kapcsán, hogy Törökország bevonása a folyamatba az Európai Uniónak is érdeke (lásd: *Ozerkan*, 2013)

Szigorúbb formájában (például amely rögzíti, hogy meghatározott időn belül alá kell írni a megállapodást) ez a klauzula hatásosabb lenne a törökök szempontjából.

Nem csak hátrányt jelenthet ugyanakkor az, hogy a törökök harmadik országgal kötött szabadkereskedelmi megállapodásának nem kell teljes mértékben egyezni az EU által kötött megállapodással – ez lehetőséget ad Törökországnak arra, hogy a saját prioritásait jobban figyelembe vevő megállapodást köthessen.⁴

További hátránya a jelenlegi vámuniós megállapodásnak, hogy viszonylag korlátozott a hatóköre: kizárólag az ipari termékekre és a feldolgozott mezőgazdasági termékekre vonatkozik. Ezzel szemben az EU új típusú, úgynevezett Mély és Átfogó Szabadkereskedelmi Megállapodásai (Deep and Comprehensive FTA), amilyeneket a társulási megállapodás keretében a keleti partnerség három országával (Ukrajnával, Moldovával és Grúziával) 2014-ben aláírtak, jóval kiterjedtebbek, hiszen magukban foglalják a mezőgazdaságot és a szolgáltatásokat is. E mellett a széles körű jogharmonizációval szorosabban integrálja ezeket az országokat az unió egységes piacába. De sokszor még a „sima” szabadkereskedelmi megállapodások (például a Dél-Afrikával vagy Chilével kötött) is jobb hozzáférést biztosítanak az EU belső piacához, mint a török vámunió.

A vámunió kiszélesítésére tehát szükség lenne, a megvalósítás azonban nehézkes. A mezőgazdasági termékekre már 1998-ban aláírtak egy megállapodást, amelyet 2006-ban kiterjesztettek az új tagállamokra is, de ez korlátozott maradt, főként az egyes élelmiszertermékekre érvényes török importkorlátozások fenntartása miatt (Világbank, 2014, 57. o.). A szolgáltatáskereskedelem beillesztéséről 2001 és 2004 között folytak tárgyalások, a személyek szabad mozgása, a közbeszerzések és a szakképzettségek elismerése körüli viták miatt azonban ezek eredménytelenek maradtak.

A vámunió feladása és egy új szabadkereskedelmi egyezmény megkötése az EU-val szintén elképzelhető lenne, ez azonban meglehetősen költséges opció: a Világbank számításai szerint az EU-ba irányuló export 3-7 százalékkal esne vissza (Világbank, 2014, 22. o.) Ráadásul ennek a döntésnek a jövőbeli EU-tagság lehetősége kapcsán is negatív vetülete lenne.

Az EU–török kapcsolatok jövőbeli lehetőségei

⁴ Mint ahogy az Dél-Korea esetében is történt (lásd: Világbank, 2014, 28. o.).

Az EU–török kapcsolatok előtt alapvetően három lehetőség áll: a teljes jogú tagság elérése, vagy valamilyen alternatív lehetőség, ami szoros kapcsolat jelent, de teljes jogú tagság nélkül, vagy a fokozatos eltávolodás, ami a vámunió feladásával is jár.

Teljes jogú tagság

A vámunió jelentette problémák egyik legkézenfekvőbb megoldása Törökország EU-csatlakozása lenne.

A bővítési politika az EU egyik legerősebb külpolitikai eszköze, segítségével képes hatékonyan befolyásolni a környező országok politikai és gazdasági folyamatait. Az EU-bővítés kapcsán vállalt hivatalos elkötelezettsége ellenére az EU-tagok részéről nemzeti szinten egyre erősebb ellenállás mutatkozik a további bővítést illetően elsősorban a nem kívánt munkaerő-beáramlás, az intézményekre gyakorolt hatás, a pénzügyi következmények és az EU identitása kapcsán kialakuló félelmek miatt (Archick–Morelli, 2014). A növekvő ellenérzésekben az EU belső folyamatai („bővítési fáradtság”, gazdasági válság, euróövezeti problémák) mellett a lehetséges tagjelölt államok (és megítélésük) is szerepet játszik.

A bővítési folyamat tehát – amely évtizedekig az európai integráció sikertörténetének számított – kétségkívül lelassult, amit az Európai Bizottság immár is hivatalosan elfogadott (lásd: Juncker, 2014). De ez nem jelenti azt, hogy lezárult volna: Horvátország 2013 júliusában vált az EU 28. tagállamává, és jelenleg is hat hivatalos tagjelölt állama van az uniónak. Míg Izland esetében saját – elsősorban az EU halászati politikája kapcsán érzett – fenntartásai akadályozzák a folyamatot, addig a Nyugat-Balkán országainál a politika, a jogrendszer és a gazdaság felkészületlensége és fejletlensége akadályozza a gyorsabb felvételi folyamatot. Ezen országok számára azonban az EU-csatlakozás egyértelmű prioritás, és a geopolitikai realitások is arra predesztinálják őket, hogy ha hosszabb távon is, de az unió tagjaivá váljanak.

Törökország esetében már kevésbé egyértelmű a helyzet: területének mindössze 3 százaléka fekszik Európában.⁵ Csatlakozása ellen még nyomósabb érvként merül fel nagysága, viszonylag elmaradottabb gazdasága és muszlim volta (Akçapar–Chaibi, 2006, 52. o.). Hosszú küzdelmet követően ennek ellenére 2005-ben – Horvátországgal együtt – Törökországgal is megindultak a csatlakozási tárgyalások, de míg a horvátok

⁵ Bár a Római Szerződés értelmében csak európai ország kérheti felvételét, ez nem egyértelműen földrajzi kategóriát jelent, hiszen a már EU-tag Ciprus földrajzilag Ázsia területén fekszik.

2013-ra taggá válhattak, a törökökkel a 35 tárgyalási fejezet közül mindössze 14-et nyitottak meg. A tárgyalásokat leginkább a ciprusi kérdés megoldatlansága nehezíti. 2004-ben, az EU kibővülésekor az EU–török vámuniós szerződéshez csatolt kiegészítő protokoll kiterjesztette a vámunió hatályát az újonnan csatlakozó tíz államra, köztük Ciprusra (Talmon, 2006). Az egyezmény végrehajtása kapcsán Törökországnak fel kellett volna oldania a ciprusi hajókat és repülőket évtizedek óta sújtó kikötési és leszállási tilalmát, ami Ciprus jelenlegi formájú államiságának el nem ismerése miatt van érvényben. Mivel erre nem volt hajlandó, 2006-ban az Európai Tanács befagyasztotta nyolc, a vámunióval kapcsolatos fejezet tárgyalását. E mellett 2007 óta Franciaország további öt, 2009 óta pedig Ciprus még hat fejezet esetében nem adja hozzájárulását az adott fejezetek megnyitásához. De még ha a ciprusi kérdést sikerülne is rendezni: amíg az EU olyan kulcsországai, mint Németország és Franciaország nem állnak egyértelműen a török csatlakozás ügye mögé, a tárgyalások sikeres lezárása és a csatlakozási egyezmény ratifikálása kérdéses marad (Morelli, 2011).

Törökország hivatalosan nem adta fel csatlakozási terveit, és számos területen a hivatalos tárgyalások hiányában is folytatja az adott területek harmonizációját. Valójában egyik fél sem érdekelt a török csatlakozási folyamat megszakadásában, hiszen az Európai Unió és Törökország is kiemelt partnerként tekint egymásra.

Speciális partnerség

A teljes jogú tagság vagy a döntéshozatal intézményrendszerébe történő bevonása nélkül Törökország számára a vámunió fenntartása egyre költségesebbé válhat. A kérdés sokak számára az, milyen megoldással lehetne Törökországot megtartani, de mégsem teljesen integrálni. A törököknek a tagság alternatívájaként felajánlandó „privilegizált partnerség” ötlete a német politikában régóta jelen van (Saatçioğlu, 2013, 14. o.), de más szerzőknél is felmerült már a „valami több, mint az EGT, de kevesebb, mint a teljes jogú tagság” gondolata (Duff, 2013), vagy egy virtuális tagság, ami valahol a stratégiai partnerség és a svájci megállapodások között van (Ülgen, 2012). Jelenleg a török politika elutasít bármilyen tagsági alternatívát, ami érthető is, hiszen egy másodosztályú tagság lehetősége sértő és megalázó lenne Törökország számára. Sok minden múlik azonban azon is, hogyan alakul az európai integráció jövője, mennyire marad homogén és egységes az unió, vagy éppen mennyire alakul át egy többsebességű Európává, ahol a tagállamok az integráció különböző szintjén állnak.

A két fél között 2012-ben ún. „pozitív agenda” néven tárgyalások kezdődtek, amelyek hivatalosan a csatlakozási tárgyalások felélesztésére indítottak (Európai Bizottság, 2012), elsődleges célja azonban az volt, hogy azokon a területeken, amelyek a két félnek kölcsönösen fontosak, közelíteni tudják az álláspontokat.

Az egyik kulcsfontosságú terület – főként az „arab tavaszt” követő időszakban – a *külpolitika*. Amennyiben az EU globális szereplővé kíván válni, vagy legalábbis a szomszédos régiók folyamatait erőteljesebben kívánja befolyásolni, akkor Törökország együttműködése, stratégiai pozíciójánál fogva, központi jelentőségű számára. A csatlakozási tárgyalásoktól függetlenül nagyobb súlyt kellene fektetni egy kibővített politikai együttműködés létrehozására, amely Törökországot jobban bevonja a közös külügyi és biztonsági politikába (*Fagersten et al.*, 2013).

Az unió és Törökország szempontjából is kölcsönösen fontos az *energiapolitika*. Az EU-nak jelentős az energiafüggősége, ami a közeljövőben – a csökkenő fogyasztás, a hazai előállítású megújuló energiaforrások növekvő aránya ellenére – várhatóan növekedni fog. Törökország az utóbbi időben kulcspozícióba került ebben a tekintetben: akár mint az orosz gáz Európába jutásának alternatív útvonala (Déli Áramlat), akár mint az alternatív gázbeszerzés útvonala (Nabucco, majd később a TANAP vezeték révén), de az újonnan feltárt földközi-tengeri gázlelőhely forrásai is rajta keresztül juthatnak az európai piacra. A törökök tudatosan építik pozícióikat e téren, ami a csatlakozási folyamat állásától függetlenül az uniós érdekek szempontjából speciális helyzetet biztosít Törökország számára (*Okumus*, 2012).

EU-n kívüli lehetőségek

A törökök a bővítési tárgyalások akadozása és az unió részéről megnyilvánuló kritikus és sokszor ellenséges megnyilvánulásokat fokozódó türelmetlenséggel fogadják. Recep Tayyip Erdoğan korábbi török miniszterelnök (jelenlegi köztársasági elnök) úgy nyilatkozott 2013-ban, hogy ha 2023-ra (a Török Köztársaság alapításának 100. évfordulójára) az ország nem válhat taggá, akkor az EU elveszíti a törököket (Euractiv, 2013). *Abbas* [2013] szerint is inkább az a meglepő, hogy Törökország még mindig érdeklődik az „európai projekt” iránt. *Lin* [2014] a TTIP kapcsán fejti ki, hogy

amennyiben a törököket nem vonják be, akkor a nyugati világ elveszti a törököket, akik keletre fordulhatnak.⁶

Ha Törökország az EU-n kívüli integrációs alternatívákat keres, akkor több lehetőség is felmerül. Az egyik a Sanghaji Együtműködési Szervezet (Sanghaji Ötök), amit 2001-ben hozott létre Oroszország, Kína és négy közép-ázsiai köztársaság. Bár a szervezet kezdetben a biztonságpolitikai kérdésekre fókuszált (terrorizmus, szeparatizmus, szélsőséges mozgalmak, drogkereskedelem és bűnözés elleni közös fellépés), mára tevékenysége kiterjed közös infrastrukturális projektek megvalósítására (a közlekedés, az energetika, a telekommunikáció területeken), és gazdasági és kulturális témakörökben is rendszeres egyeztetéseket folytat. 2010-ben elfogadták új tagok csatlakozásának lehetőségét, bár ténylegesen azóta sem bővült a szervezet. Számos ország (India, Pakisztán, Irán, Mongólia) megfigyelői státusban, míg Törökország „dialogue partner” státusban van 2012 óta. Erdoğan ezzel kapcsolatban kijelentette: „Ha bekerülünk a sanghaji szervezetbe, búcsút mondunk az EU-nak. A Sanghaji Ötök jobb – és sokkal erősebb is” (*Pantucci–Petersen*, 2013). A tényleges csatlakozás esélye ugyanakkor meglehetősen csekély, bár Oroszország és egyes közép-ázsiai tagok támogatnák, Kína kevésbé elkötelezett ez ügyben (*Sakaoğlu*, 2013). Ráadásul egy esetleges csatlakozás Törökországnak nemcsak az EU-hoz, de a NATO-hoz való viszonyát is megkérdőjelezné.

Egy másik alternatív lehetőséget jelenthetne az Eurázsiai Gazdasági Unió. Ezt az integrációt 2014 májusában hozta létre Oroszország, Belarusz és Kazahsztán a 2010-ben megalakított vámunióra építve. Az integráció az EU-hoz hasonlóan egységes piacot kíván létrehozni, közös agrár-, ipari, energia- és közlekedési politikával (*Dragneva–Wolczuk*, 2012, 5. o.). Bár az Eurázsiai Gazdasági Unió elsősorban a posztszovjet államokat célozza (és Örményország az EU-társulás helyett, úgy tűnik, az Eurázsiai Gazdasági Uniót választja), más országok előtt is nyitva áll.⁷

⁶ A török külpolitika új keletű érdeklődésével a *Külügyi Szemle* 2013. évi 1. száma részletesen foglalkozik, különösen *Pintér* [2013].

⁷ *Nazarbajev* kazah elnök egyik nyilatkozatában ezt mondta: „Bármikor utazom Nyugatra, azt kérdezik tőlem: újraalkotjátok a Szovjetuniót a vámunió álcája alatt? Hogy elkerüljük ezt a vádat, vegyük be Törökországot is. Az egy nagy ország, és többé nem beszélnének erről.” (Idézi: *Surkov*, 2013)

A külső alternatívákat értékelve megállapíthatjuk, hogy bár az EU gazdasági nehézségei és visszaeső kereslete is külgazdasági kapcsolatainak diverzifikálására és új piacok keresésére ösztönözte Törökországot (Afrikában, a Közel-Keleten, a posztszovjet régióban), ezek a kapcsolatok messze elmaradnak az európai piac súlyától és fontosságától (*Karasu*, 2012). A török politikusok nyilatkozatai, amelyek az európai döntéshozók és a közvélemény befolyásolására szolgálnak, inkább túlzónak tekinthetők, és jóval kevésbé tükrözik a gazdasági racionalitásokat. Törökország számára a szoros európai gazdasági kapcsolatoknak egyelőre nincsen valós alternatívája.

Követendő modell lehet-e a török vámunió?

Az utolsó megválaszolandó kérdésünk, hogy vajon a török modell, a vámunióra építő gazdasági kapcsolatok példaként szolgálhatnak-e más országok számára. Itt elsősorban a tagjelölt és a szomszédságpolitikában részt vevő országok jöhetnek számításba: érdemes lenne-e rájuk is kiterjeszteni a vámunió hatályát? Számos szerző legalábbis megfontolandónak tartja a vámunió bizonyos előnyeit ezen országok számára (*Togan*, 2012, *Ülgen*, 2011a és 2011b).

A meglévő szabadkereskedelmi megállapodások továbbfejlesztése a törökhöz hasonló vámunióvá elképzelhető ugyan, de nem valószínű. A vámunió ugyan adminisztratív jóval egyszerűbb, mint a szabadkereskedelmi egyezmény, de az EU esetében a vámunió a már érvényben lévő külső vámtarifák és egyéb kereskedelempolitikai megállapodások egyoldalú átvételét jelenti, ami nem is a létrehozást nehezíti, inkább a fenntarthatóságot teszi kérdésessé a korábbiakban már említett problémák miatt.

A vámunió kiterjesztése mellett szóló egyik érv a szomszédságpolitikában részt vevő államok esetében a bilaterális szabadkereskedelmi megállapodások bonyolult rendszeréből következik. A részt vevő államok közötti hiányzó megállapodások megnehezítik a valódi szabadkereskedelmet, az ún. „hub-and-spoke” (kerékagy és küllők) hatás következtében az EU sokkal kedvezőbb befektetési célpont marad, mint az egyes partnerországok (*Ülgen*, 2011b, 19. o.). A vámunió egy csapásra megoldaná a nem teljes liberalizációból és a származási országok bonyolult kumulálási rendszeréből adódó nehézségeket.

Togan [2012] a vámuniónak a török gazdaságra gyakorolt pozitív hatásában látja a vámunió lehetséges előnyét. Az EU–török vámunió segítette a török gazdaság liberalizálásában és versenyképessé tételében. Ugyanakkor ő is megjegyzi, hogy a

vámunió költségeinek elviselését a teljes jogú tagság reménye tette elfogadhatóvá, ami a legtöbb érintett ország esetében egyértelműen nem jön szóba. Hasonló következtetésre jut *Holmes* [2010], aki szerint a kereskedelmi egyezményre épülő integráció csak akkor lehet sikeres, ha egyértelműen előnyös a hazai gazdaságnak, vagy ha nem, akkor a csatlakozás lehetősége áll mögötte.

A körülmények szerencsés alakulásának is köszönhetően az EU–török vámunió egyértelműen hozzájárult Törökország gazdasági átalakulásához. A vámunió miatti vámcsökkentések versenynövelő hatása, az EU-jogharmonizáció miatti reformok és a török belső politikai és gazdasági folyamatok hatásai egymást támogatták, az EU-csatlakozás javuló esélye pedig elfogadhatóvá tették a reformok kezdeti költségeit.

A teljes jogú tagság esélye nélkül azonban a vámunió költségei túl magasak lennének a partnerországoknak, ahogy – a csatlakozási folyamat lelassulásával – Törökország számára is csökkent a vámunió vonzereje.

Az EU–török kapcsolatok modellértéke a vámunión túlmutató hatású lehet, különösen a déli mediterrán országok számára. Míg a keleti partnerországok esetében a megkötött DCFTA szabadkereskedelmi megállapodásokkal járó kiterjedt harmonizációs kötelezettség költségeinek viselése mögött a jövőbeli teljes jogú tagság reménye állhat (lévén európai országokról van szó), a délieknél erről nem lehet szó.

Törökország többségében muszlim állam, képes volt szoros kapcsolatot kiépíteni az EU-val, ráadásul gyors növekedésével a régió egyik vezető gazdasági hatalmává és pólusává vált. Bár a „török csoda” nem exportálható, de demonstrációs hatása nagyon erős, és elemzésre érdemes (*Chislett*, 2012). *Tocci* [2012] szerint a kondicionalitásra, a pusztán elérendő célok kitűzésére épülő EU-politikák nem megfelelőek a szomszédos partnerországoknak, de a funkcionális együttműködések, főként ha török intézmények és nem kormányzati szervezetek is részt vennének bennük, egyedülálló szinergikus hatással bírnának. Törökország az elmúlt évek reformjai során komoly tapasztalatokra tett szert például a gazdasági szabályozás vagy a pénzügyi szektor területén, és ezeket a déli partnerországok is jól tudnák használni (*Ülgen*, 2011b, 22–27. o.)

Törökország régi törekvése, hogy a Kelet és Nyugat közötti híd szerepét tölthesse be. Ahogy a törökök szeretik állítani: ők egyszerre értik a nyugati és a keleti gondolkodást, így természetes mediátorok a két civilizáció között. Ahogy *Eğemen Bağış*, Törökország EU-ügyekért felelős minisztere mondta: „Az EU az emberiség történetének

legjelentősebb békeprojektje... és Törökország, amely a Nyugat legkeletibb része és a Kelet legnyugatibb része, ezt a kontinentális projektet globális békeprojektté teheti.” (Idézi: *Abbas*, 2013)

Konklúzió

Összegzésként elmondhatjuk, hogy jóllehet Törökország bevonása az EU vámuniójába alapvetően pozitív hatást gyakorolt a török gazdaságra, de számos járulékos költséggel is járt. A jogharmonizációval járó költségek mellett leginkább a döntéshozatali folyamatban való részvétel hiánya, valamint az EU és más kereskedelmi partnerei közötti egyezmények fokozódó negatív hatásai váltak egyre jelentősebbé. Ezeket a költségeket Törökország az EU-csatlakozás reményében vállalta. Mivel azonban a csatlakozás továbbra is nyitott kérdés, így a vámunió továbbfejlesztése egyre aktuálisabb problémává válik.

Jelenleg a kedvezőtlen politikai folyamatok, a jogállamiság és az alapvető jogok megsértése Törökországban, a megoldatlan ciprusi kérdés, vagy akár a vámunió problémái mind próbára teszik az EU és Törökország közötti kapcsolatokat. Mindez azonban nem csak a két fél szempontjából lényeges: demonstrációs hatása révén kihat az EU és a szomszédos régiók országainak kapcsolatára is, és így hosszabb távon meghatározó lehet Európa biztonsága és jóléte szempontjából is.

Hivatkozások

- Abbas, M.* [2013]: Frustrated Turkey still wants EU entry, but maybe not euro. *Reuters*, február 13. Letölthető: <http://www.reuters.com/article/2013/02/13/us-britain-turkey-eu-idUSBRE91C1E520130213> (letöltés: 2013. július 5.)
- Akçapar, B. – Chaibi, D.* [2006]: Turkey’s EU Accession: the Long Road from Ankara to Brussels. *Yale Journal of International Affairs*, Winter-Spring, 50–57.o.
- Akkemik, K. A.* [2011]: Customs Union and Competitiveness of Turkish Exports in the EU Market: A Dynamic Shift-Share Analysis. *Global Journal of Emerging Market Economies*, május 3., 247–274. o.
- Aktar, C.* [2012]: The Positive Agenda and Beyond: A New Beginning for the EU-Turkey Relations? *Insight Turkey*, Vol. 14., No. 3., 33–43. o.
- Archick, K. – Morelli, V. L.* [2014]: European Union Enlargement. Congressional Research Service Report, RS21344, Washington D.C., február 19.

- Chislett, W.* [2012]: Turkey's Accession to the European Union: Going Nowhere. Documento de Trabajo, Serie Unión Europea y Relaciones Internacionales, No. 55., Universidad San Pablo.
- Dragneva, R. – Wolczuk, K.* [2012]: Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry. *Chatham House Briefing Papers* (REP BP 2012/01), augusztus.
- Duff, A.* [2013]: The Case for an associated Membership of the European Union. *Social Europe Journal*, március 7. Letölthető: <http://www.social-europe.eu/2013/03/the-case-for-an-associate-membership-of-the-european-union> (letöltés: 2013. július 10.)
- EC-Turkey Association Council [1996]: Decision No. 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union (96/142/EC). *Official Journal of the European Communities*, L35, február 13., 1–46. o.
- Eralp, A.* [2009]: The role of temporality and interaction in the Turkey-EU relationship. *New Perspectives on Turkey*, No. 40., 149–170. o.
- Euractiv [2013]: EU will lose Turkey if it haven't joined by 2023, Erdoğan says. október 23. Letölthető: <http://www.euractiv.com/enlargement/eu-lose-turkey-hasnt-joined-2023-news-515780> (letöltés: 2014. szeptember 11.)
- Európai Bizottság [2012]: Positive EU-Turkey Agenda Launched in Ankara. Letölthető: Európai Bizottság honlapja: http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/fule/headlines/news/2012/05/20120517_en.htm (letöltés: 2013. július 12.).
- Európai Bizottság [2013a]: Import Assessment Report on the future of EU-US trade relations. Staff Working Document, 68 final, Strasbourg, március 12.
- Európai Bizottság [2013b]: Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on EU Relations with the Principality of Andorra, the Principality of Monaco and the Republic of San Marino: Options for their participation in the Internal Market. COM(2013), 793 final, Brussels, november 18.
- Fagersten, B. et al.* [2013]: Towards a European Global Strategy: Securing European Influence in a Changing World. Report of the European Global Strategy project.

- Letölthető: <http://www.euglobalstrategy.eu/upl/files/91692.pdf> (letöltés: 2015. május 20.)
- Faucompret, E. – Konings, J.* [2008]: Turkish accession to the EU: satisfying the Copenhagen criteria. Abingdon, Oxon, New York, Routledge.
- Felbermayr, G.* et al. [2013]: Dimensionen und Effekte eines transatlantischen Freihandelsabkommens. *ifo Schnelldienst*, 66(04). Letölthető: <http://www.cesifo-group.de/ifoHome/policy/Spezialthemen/Policy-Issues-Archive/Freihandel.html> (letöltés: 2013. május 10.)
- Francois, J.* et al. [2013]: Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment. An Economic Assessment. Final Project Report, London, Centre for Economic Policy Research.
- Gottschlich, J.* [2013]: „They Will Give In”. Turkey Pressures Germany on EU Accession *Der Spiegel*, február 21. Letölthető: <http://www.spiegel.de/international/world/turkey-pressures-germany-to-accept-eu-accession-a-884824.html> (letöltés: 2013. október 10.)
- Hakura, F.* [2013]: After the Boom: Risks to the Turkish Economy. *Chatham House Briefing Papers* (REP/EP BP 2013/02), augusztus.
- Hanson, P.* [2011]: On Europe’s Fringes: Russia, Turkey and the European Union. *Chatham House Briefing Paper* (REP/EP BP 2011/01), július.
- Holmes, P.* [2010]: Deep Integration in EU FTAs. Economic Department Working Paper Series, No. 7–2010, Brighton, University of Sussex.
- İzmen, Ü. – Yılmaz, K.* [2009]: Turkey’s recent trade and FDI performance. In: *Önis, Z. – Senses, F.* (szerk.): Turkey and the Global Economy: Neo-liberal Restructuring and Integration in the post-Crisis Era. London, Routledge, 173–203. o.
- Juncker, J.-C.* [2014]: A New Start for Europe: My Agenda for Jobs, Growth, Fairness and Democratic Change. Political Guidelines for the next European Commission. Strasbourg, július 15. Letölthető: <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/jean-claude-juncker---political-guidelines.pdf> (letöltés: 2015. május 3.)
- Karasu, K.* [2012]: Turkey and the Euro Crisis: EU Membership losing its appeal. *Der Spiegel*, augusztus 14. Letölthető:

- <http://www.spiegel.de/international/europe/turkey-and-the-eu-turks-question-advantages-of-eu-membership-a-849982.html> (letöltés: 2013. július 5.)
- Kirisci, K.* [2013]: Shanghai Blues, the European Union and John Kerry's Turkey Visit. Letölthető: <http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2013/02/27-eu-kerry-turkey-kirisci> (letöltés: 2013. július 7.)
- Kirval, L.* [2012]: The Influence of the European Union on Turkish Foreign Policy: Review. *Insight Turkey*, 14 (2)., 201.
- Krugman, P. R. – Obstfeld, M.* [2000]: International economics: theory and policy. 5. kiadás, Reading Mass; Harlow, Addison-Wesley.
- Lewis, B.* [1965]: The Emergence of Modern Turkey. Oxford, Oxford University Press.
- Lin, C.* [2014]: A New Eurasian Embrace. Turkey Pivots East, while China Marches West. 2013–2014 *Paper Series*, No. 3., Washington D. C., Transatlantic Academy.
- Morelli, V.* [2011]: European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations. Congressional Research Service RS22517, Washington D. C., szeptember 9.
- Okumus, O.* [2012]: Turkey's Standing in Gas Pipelines Games. Policy Brief GPoT PB, No. 31., Global Political Trends Center, Istanbul, március.
- Ozerkan, F.* [2013]: Turkey fears being left out on the cold by EU trade. *AFP*, május 26. Letölthető: <https://en-maktoob.news.yahoo.com/turkey-fears-being-left-cold-eu-trade-113037145.html> (letöltés: 2015. május 5.)
- Pantucci, R. – Petersen, A.* [2013]: Turkey: Abandoning the EU for the SCO? *The Diplomat*, február 17. Letölthető: <http://thediplomat.com/2013/02/17/turkey-abandoning-the-eu-for-the-sco/> (letöltés: 2013. július 12.)
- Pintér, A.* [2013]: Törökország külpolitikája a 21. század elején – neooszmán vagy újradefiniált török külpolitika? *Külügyi Szemle*, XII. évf., 1. sz., 10–21. o.
- Saatçioğlu, B.* [2013]: Turkey-EU Relations from the 1960s to 2012: A Critical Overview. In: *Akçay, B – Yilmaz, B.* (szerk.): Turkey's Accession to the European Union. Political and Economic Challenges. Plymouth, Lexington Books, 3–24. o.
- Sakaoğlu, E. T.* [2013]: Shanghai Cooperation Organisation, the West and Turkey. *The Journal of Turkish Weekly*, március 13. Letölthető:

<http://www.turkishweekly.net/news/148066/shanghai-cooperation-organization-the-west-and-turkey.html> (letöltés: 2013. július 15.)

Surkov, Nikolay [2013]: Eurasian Economic Union to Replace Customs Union. *Russia Beyond the Headlines*, Letölthető: http://rbth.com/international/2013/10/28/eurasian_economic_union_to_replace_customs_union_31237.html (letöltés: 2014. szeptember 7.)

Szigetvári, T. [2014a]: The development of EU trade policy towards neighboring countries. In: Szigetvári, T. (szerk.): Developing trade and trade policy relations with the European Union: experience of Visegrad countries and implications/lessons for Eastern Partners. Budapest, Institute of World Economics, Centre for Economic and Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, 9–33. o.

Szigetvári, T. [2014b]: EU-Turkey Relations: Changing Approaches. *Romanian Journal of European Affairs*, 14(1)., 34–48. o.

Talmon, S. [2006]: The European Union – Turkey Controversy Over Cyprus or a Tale of Two Treaty Declarations. *Chinese Journal of International Law*, Vol. 5., No. 3., 579–616. o.

Taymaz, E. – Voyvoda, E. [2009]: Industrial restructuring and technological capabilities in Turkey. In: Önis, Z. – Senses, F. (szerk.): Turkey and the Global Economy: Neo-liberal Restructuring and Integration in the post-Crisis Era. London, Routledge, 145–172. o.

Terzi, Ö. [2010]: The Influence of the European Union on Turkish Foreign Policy. Farnham, Ashgate.

Tocci, N. [2012]: A Trilateral EU-US-Turkey Strategy for the Neighbourhood: The Urgency of Now. *IAI Working Papers*, No. 1208., március.

Today's Zaman [2013]: Minister says Turkey to 'reconsider' customs union. Március 25. Letölthető: <http://www.todayszaman.com/columnist-317095-is-the-syrian-war-bringing-turkey-and-the-eu-closer-together.html> (letöltés: 2013. július 13.)

Togan, S. [2012]: The EU-Turkey Customs Union. A Model for Future Euro-Med Integration. *MEDPRO Technical Report*, No. 9., március 14.

- Török Gazdasági Minisztérium: ‘Turkey’s Free Trade Agreements. Letölthető: <http://economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=tradeagreements&bolum=fta®ion=0> (letöltés: 2015. május 5.)
- Turkstat Külkereskedelmi Statisztika. Letölthető: http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu_ing.zul (letöltés: 2015. május 6.)
- Ülgen, S. [2011a]: A Faster, Better Route to Economic Integration Across the Mediterranean. EDAM Discussion Paper Series, No. 3., Centre for Economics and Foreign Policy studies (EDAM), Istanbul.
- Ülgen, S. [2011b]: From Inspiration to Aspiration. Turkey in the New Middle East. *The Carnegie Papers*, december. Letölthető: http://carnegieendowment.org/files/turkey_mid_east.pdf (letöltés: 2015. május 10.)
- Ülgen, S. [2012]: Avoiding a Divorce: A Virtual EU Membership for Turkey. *The Carnegie Papers*, december. Letölthető: http://carnegieendowment.org/files/avoiding_divorce_paper.pdf (letöltés: 2015. május 12.)
- Világbank [2014]: Evaluation of the EU-Turkey Customs Union. Report No. 85830-TR, Washington, D.C., március 28.
- Woolcock, S. [2007]: European Union policy towards Free Trade Agreements. ECIPE Working Paper, No. 3., Brussels.
- Yeşilada, B. [2013]: EU-Turkey Relations in the 21st Century. Abingdon, Oxon; New York, Routledge.
- Yildiz, T. [2010]: Turkey’s Energy Economy and Future energy Vision. *Turkish Policy Quarterly*, 9(2)., 13–18. o.

EU-Turkey customs union: does the ‘Turkish-model’ work?

TAMÁS SZIGETVÁRI

The customs union between the European Union and Turkey creates a strong, but unstable tie, with asymmetries in the decision-making power of the two sides. Although it had a positive impact on the Turkish economy, recent developments in EU trade policy have questioned the sustainability of the customs union in its current form. The stalemate of the negotiations on a Turkish EU membership raises questions on the possible alternatives. The article analyses the advantages and shortcomings of the EU-

Turkey customs union and the lessons of the Turkish-model to be drawn for countries in the neighbourhood. Although the customs union offers economic gains compared to free trade agreements, one-sided adoption to EU trade policies may become a risky obligation. Still, the Turkish model and the future of EU-Turkey relations have an importance far beyond bilateral relations of the two sides.